

Claudia S. Popescu

O consecință juridică a retragerii aureliene: statutul limiganților

A legal consequence of Aurelian's withdrawal: the status of the Limigantes

Abstract: *The institution of the Limigantes is certified exclusively in the Dacian sector of the Danube limes and is, in our opinion, a legal consequence of the situation created in the province of Dacia through the so-called Aurelian withdrawal.*

Keywords: *Limigantes, Dacians, Aurelian withdrawal, legal consequence*

Cuvinte-cheie: *limiganți, daci, retragere aureliană, consecință juridică*

Prezenta intervenție are ca punct de plecare articolul ”Raporturile dintre populațiile de frontieră și instituțiile Imperiului Roman. Cazul limiganților” al colegului nostru Laurențiu Nistorescu¹ și, mod deosebit, soluția identificată cu privire la semnificația politico-juridică a statutului limiganților: acela de grad maximal de asociere la Imperiu al unei populații situată la frontierele suprastatului creat în jurul Romei, implicit de instituție extrateritorială construită în oglindă cu o altă instituție specifică a perioadei tetrarho-constantiniene, de această dată intrateritorială: cea a limitaneilor. Considerăm că autorul a identificat cât se poate de corect originea acestei inovații politico-juridice, integral subsumată domeniului *jus gentium* (și anume, ca rafinare a instituției *foedus*-ului, larg utilizată de arhitecții instituționali romani încă din epoca republicană), precum și caracterul său limitat în timp (ea apare după încheierea așa-numitei crize militare a secolului III și devine inoperantă în contextul apogeului confruntării dintre Imperiul Roman și coaliția *Barbaricum*-ului polarizată de huni), dar că o altă limitare a aplicabilității inovației instituționale, anume cea spațială, nu a fost suficient pusă în valoare.

Observația noastră este că, dintre toate regiunile de contact dintre Imperiul Roman și *Barbaricum*, singura în care este atestată instituția limiganților – instituția *limes gentes*/neamurile frontierei – este cea a sectorului daco-roman al frontierei dunărene. Or, și opinăm că aici poate fi identificată o relație de cauzalitate nemijlocită, acesta este și singurul sector de frontieră al Imperiului Roman în care acest stat a procedat la soluția abandonării

¹ Nistorescu 2014

voluntare (este adevărat, într-un context special din perspectiva securității teritoriale) a unei provincii². Mai mult decât atât, până la revendicarea formulată de sarmații liberi către împăratul Constantius al II-lea (pe care acesta le-o satisface pentru scurtă vreme³), de a dobândi și ei statutul de limiganți, doar două populații, picensii și amicensii, au mai beneficiat de acest statut, și ambele au avut anterior statutul de supuși intrateritoriali ai Imperiului⁴. Așa stând lucrurile, apare ca legitimă prezumția că **inovația politico-juridică *limes gentes*** a apărut exclusiv în **relație cu abandonarea Daciei** (a celei mai mari părți a acestei provincii), ca un instrument de compensare a pierderii protecției imperiale de către locuitorii nord-dunăreni, până atunci cetățeni deplini ai suprastatului Romei. Altfel spus, prin asigurarea acestui statut, daco-romanii de pe malul nordic al Dunării rămâneau cetățeni ai Imperiului, cu drepturile și obligațiile specifice, ajustate însă la condiția de extrateritorialitate în care se găseau. În particular, aceștia continuau să se administreze după legile romane și prin instituțiile aferente acestora, iar în schimbul obligațiilor de contributivitate fiscală, practic imposibil de operat după externalizarea provinciei, să furnizeze Imperiului anumite contingente militare și să preia pe seama lor o parte din obligațiile pe care Imperiul și le asuma la rândul lor față de acei foederati cărora le încredința, ca strategie politică ori ca ficțiune juridică, mandatul imperial de administrare a teritoriilor contingente frontierei.

Faptul că instituția *limes gentes* a fost o consecință juridică a abandonării provinciei Dacia Augusti – aceasta fiind singura concluzie spre care ne îndreaptă datele cunoscute până în prezent – este de natură să ne furnizeze și un *terminus pro quem* al acestei inovații politico-juridice. Ea nu ar fi putut să apară mai devreme de decizia politică a externalizării provinciei, deci nu înainte de jumătatea domniei împăratului Aurelian (sau, mai riguros, de lichidarea de către acesta a insurecției conduse de demnitarul monetar Felicissimus în provincia nord-dunăreană⁵), dar nici mai târziu de momentul în care împăratul Dioclețian și-a finalizat reforma administrativă, moment marcat, de altfel, prin lunga inspecție a *limes*-ului dunărean⁶.

² Imperiul Roman (suprastatul Romei) a mai abandonat provincii încorporate într-un moment sau altul al existenței sale – Germania, după efemera cucerire din perioada augustană, Armenia în mai multe rânduri ș.a.m.d. – dar numai ca urmare a unor înfrângeri militare majore. Abandonarea Daciei constituie o excepție, fie și numai dacă luăm în considerare faptul că, în preludiul și în imediata succesiune a deciziei pe care o desemnăm cu eticheta de ”retragere aureliană” (și care, în mod efectiv, a vizat exclusiv strămutarea comandamentelor celor două legiuni care asiguraseră până atunci osatura edificiului militar al provinciei Dacia Augusti, *XIII Gemina* de la Apulum la Ratiaria și, respectiv, *V Macedonica* de la Potaissa la Oescus), trupele romane au obținut victorii majore și cu consecințe de securitate durabile în acest sector de frontieră.

³ Sarmații liberi solicită și primesc acest statut doar în primăvara anului 358, în urma campaniei victorioase pe care împăratul Constantius al II-lea o întreprinde împotriva lor și a quazilor și în condițiile în care celelalte două grupări limigante, picensii și amicensii, dăduseră dovezi de nesupunere față de autoritățile imperiale centrale. Statutul este însă pierdut de către sarmații propriu-zisi chiar în anul următor, când cea mai mare parte a grupărilor puse inițial sub autoritatea principelui Zizais se răscoală împotriva Imperiului și sunt înfrânți.

⁴ Subscriem întru totul la identificarea acestora cu daco-romanii vechii provincii - în cazul picensilor și, respectiv, dacii mărginași, încorporați în aceeași provincie de către guvernatorul Vetus Sabinianus (în vremea lui Commodus) - în cazul amicensilor. Subiectul a fost tratat în detaliu la Nistorescu 2015

⁵ Aceasta poate fi dată în anul 272, prezumție întărită de faptul că, în același an, împăratul Aurelian își asumă titlul *Dacicus Maximus* (Bărbulescu 2010, pg. 97)

⁶ Inspecția se desfășoară în perioada 8 septembrie – 25 octombrie 294 (Panaite-Alexandrescu 2009, pg. 443)

Bibliografie selectivă:

Ammianus-Popescu 1982

Ammianus Marcellinus, *Istorie romană*, Popescu, David (ed.), Ed. Științifică și Enciclopedică, București
Bărbulescu 2010

Bărbulescu, Mihai, *Istoria politică*, în Protase, Dumitru, Suceveanu, Alexandru (ed.), "Istoria Românilor", vol. II "Daco-romani, romanici, alogeni", ediția a II-a, Ed. Enciclopedică, București, pg. 73-98

Nistorescu 2014

Nistorescu, Laurențiu, *Raporturile dintre populațiile de frontieră și instituțiile Imperiului Roman. Cazul limiganților*, în "Quaestiones Romanicae", nr. II/2, ed. Universitatea de Vest Timișoara & Universitatea Szeged - Jate Press, pg. 839-847

Nistorescu 2015

Nistorescu, Laurențiu, *Contribuții la identificarea etnopolitică a limiganților lui Ammianus Marcellinus*, în "Acta Centri Lucusiensis" nr. 3A, ed. CSDR Lucus, Timișoara, pg. 14-31

Panaite-Alexandrescu 2009

Panaite, Adriana, Alexandrescu, Cristina-Georgeta, *A "rediscovered" inscription from Dobruđja. Roads and milestones in Scythia (3rd-4th centuries AD)*, în "Pontica" nr. 42/2009, Ed. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, pg. 429-455

Watson 1999

Watson, Alaric, *Aurelian and the Third Century*, Ed. Routledge, New York